

**Για μια Σχολή
Εικαστικών Τεχνών
του 21ου Αιώνα**

**For a School
of Visual Arts in
the 21st Century**

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ - CONFERENCE PROCEEDINGS



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

UNIVERSITY OF WESTERN MACEDONIA, SCHOOL OF FINE ARTS
DEPARTMENT OF FINE AND APPLIED ARTS

Για μια Σχολή Εικαστικών Τεχνών του 21ου Αιώνα
Πρακτικά Συνεδρίου

For a School of Visual Arts in the 21st Century
Conference Proceedings

Για μια Σχολή Εικαστικών Τεχνών του 21ου Αιώνα
Πρακτικά Συνεδρίου

For a School of Visual Arts in the 21st Century
Conference Proceedings

Φλώρινα, 12-14 Μαΐου 2017

Florina, 12-14 May 2017



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

UNIVERSITY OF WESTERN MACEDONIA, SCHOOL OF FINE ARTS
DEPARTMENT OF FINE AND APPLIED ARTS

Για μια Σχολή Εικαστικών Τεχνών του 21^{ου} Αιώνα

Πρακτικά Συνεδρίου

For a School of Visual Arts in the 21st Century

Conference Proceedings

Επιμέλεια: Ζωή Γοδόση, Γιάννης Ζιώγας, Θεοχάρης Τσάμπουρας

Έκδοση: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Σχολή Καλών Τεχνών,

Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών

3ο χλμ Φλώρινας - Νίκης, Φλώρινα 53100

Φλώρινα 2020

Editing: Zoi Godosi, Yiannis Ziogas, Theocharis Tsampouras

Edition: University of Western Macedonia, School of Fine Arts, Department of Fine and Applied Arts

3rd Km Florinas -Nikis, Florina 53100

Florina 2020

© Για την έκδοση: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Σχολή Καλών Τεχνών,

Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών

Για τα κείμενα: Οι συγγραφείς

© Edition: University of Western Macedonia, School of Fine Arts, Department of Fine and Applied Arts

Texts: The writers

<http://10yearsteet.eetf.uowm.gr/praktika/>

Απαγορεύεται η μερική ή ολική ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του κειμένου ή της εικονογράφησης του βιβλίου χωρίς την άδεια του εκδότη.

ISBN: 978-618-83267-2-9

Περιεχόμενα – Contents

Πρόγραμμα Εργασιών συνεδρίου	9
Χαιρετισμός του Κοσμήτορα της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας	21
«Για μια Σχολή Εικαστικών Τεχνών του 21ου Αιώνα» - σύντομος απολογισμός.....	23
«Για μια Σχολή Εικαστικών Τεχνών του 21ου Αιώνα»- Η επιμέλεια των Πρακτικών	26

Κύριοι ομιλητές

Keynote speakers

Steven Henry Madoff, <i>What Is to Be Done? Art School Now</i>	
Steven Henry Madoff, <i>Τι πρέπει να γίνει;</i>	29
Luca Buvoli, <i>Teaching and Making Art in Times of Fear</i>	
Luca Buvoli, <i>Διδάσκοντας και δημιουργώντας τέχνη σε καιρούς φόβου</i>	37
Jo Volley, <i>Sharing Knowledge</i>	
Jo Volley, <i>Ανταλλαγή γνώσης</i>	51

Σχολές Εικαστικών Τεχνών: προγράμματα σπουδών, μέθοδοι εικαστικής διδασκαλίας, διεπιστημονικές προσεγγίσεις.

Schools of Visual Arts: Curricula, Methods of Teaching Art, Interdisciplinary Approaches

Αρετή Αδαμοπούλου, <i>Ένα πείραμα για τη διδασκαλία της ιστορίας της τέχνης σε φοιτητές εικαστικών τεχνών και αρχιτεκτονικής</i>	
Areti Adamopoulou, <i>An Experiment in Art History Teaching</i>	69
Αγγελική Αυγητίδου, <i>Στοχασμός και αναστοχασμός στην καλλιτεχνική έρευνα και εκπαίδευση</i>	
Aggeliki Avgitidou, <i>Reflection and Self-Reflection in Art Research and Education</i>	81
Θέμις Βελένη, <i>Εικαστικές τέχνες και μουσική: Διαθεματικές προσεγγίσεις στην καλλιτεχνική εκπαίδευση. Το παράδειγμα της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου της Γρανάδας και η δράση «Ζωγραφίζοντας τη μουσική» του Φεστιβάλ Ισπανικής Μουσικής της Κάντιθ</i>	
Themis Veleni, <i>Visual Arts and Music: Interdisciplinary Approaches in Art Education</i>	95
Γλαύκη Γκότση, <i>Παρελθόν έναντι παρόντος; Σημειώσεις για τη διδασκαλία της Ιστορίας της Τέχνης σε μια σύγχρονη Σχολή Καλών Τεχνών</i>	
Glaftki Gotsi, <i>Past Versus Present? Notes on the Teaching of Art History in a Contemporary School of Fine Arts</i>	117
Ζωή Γοδόση, <i>Από την αίθουσα στο εργαστήριο: συνεργατικές δράσεις ανάμεσα στα μαθήματα ιστορίας της τέχνης και τα εργαστηριακά μαθήματα στη Σχολή Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας</i>	
Zoi Godosi, <i>From the Classroom to the Studio: Collaborative Actions between the Art History Courses and the Studio Courses in the School of Fine Arts - University of Western Macedonia</i>	123

Γιάννης Ζιώγας , <i>Σχεσιακές εικαστικές πρακτικές στη σύγχρονη εκπαίδευση. Το παράδειγμα του 1ου Εργαστηρίου Ζωγραφικής του Τμήματος Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών Φλώρινας</i>	
Yannis Ziogas , <i>Visual Relational Practices in Contemporary Education</i>	137
Θωμάς Ζωγράφος , <i>Η Τέχνη ως όχημα για τη συνεύρεση με τον Κόσμο</i>	
Thomas Zografos , <i>Art as a Vessel to Encounter with Cosmos</i>	153
Φίλιππος Καλαμάρας , <i>Φύση και εικαστικός δημιουργός. Σύγχρονες εργαστηριακές πρακτικές και υβριδικές μορφές τέχνης στην εικαστική διδασκαλία</i>	
Philippos Kalamaras , <i>Contemporary Studio Practices and Hybrid Forms of Art in Teaching Visual Arts</i>	163
Απόστολος Καλφόπουλος , <i>Narrative Spaces and Critical Environments</i>	
Apostolos Kalfopoulos , <i>Narrative Spaces and Critical Environments</i>	169
Στέλλα Κασίδου , <i>«Διεκπεραιωτική διδασκαλία στα Εικαστικά δεν ΝΟΕΙΤΑΙ!»: απόψεις φοιτητών/ριών του ΤΕΕΤ (ΠΔΜ) για τη διδασκαλία των Εικαστικών στο ελληνικό σχολείο</i>	
Stella Kasidou , <i>“Teaching Arts is not a Typical procedure”: Student’s Views of Fine and Applied Arts Department (University of Western Macedonia) about Artistic Education in Greek Schools</i>	177
Ευμορφία Κηπουροπούλου , <i>Υποκειμενικότητα καλλιτεχνών σε δίλημμα: Παιδαγωγική κατάρτιση και εκπαίδευση / Τέχνη και καλλιτεχνική διάδραση</i>	
Evmorfia Kipouroulou , <i>Artists’ Identity in Dilemma: Pedagogical Training and Education/Art and Artistic Interaction</i>	191
Δωροθέα Κοντελετζίδου , <i>Οι Σχολές Εικαστικών Τεχνών και ο κόσμος της τέχνης</i>	
Dorothea Konteletzidou , <i>From the pioneers / vanguard to the art systems</i>	207
Τιτίνα Κορνέζου , <i>Η συγκρότηση της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στις Ακαδημίες (16ος-19ος αι.): κοινωνικά προτάγματα και αισθητικές προϋποθέσεις.</i>	
Titina Kornezou , <i>Shaping Art Education in the Academies (16th-19th c.): Social Imperatives and Aesthetic Conditions</i>	213
Σοφία Κυριακού , <i>Πρακτικές εξωστρέφειας στην εικαστική διδασκαλία</i>	
Sofia Kyriakou , <i>Extroversion Practices in the Teaching of Art</i>	227
Νόρα Λέφα , <i>Rada Čahtarević, Ξαναδιαβάζοντας τον κόσμο</i>	
Nora Lefa , <i>Rada Čahtarević, Re-Reading the World</i>	233
Άρης Μαυρομμάτης , <i>Ο «Γεωμετρικός Χώρος» ως χώρος έκφρασης της σχέσης Ζωγραφικής, Φιλοσοφίας και Μαθηματικών</i>	
Aris Mavrommatis , <i>“Geometric Area” as the Crossroads of (the Expression of) Art, Philosophy and Mathematics</i>	243
Σαπφώ Α. Μορτάκη , <i>Η εκπαιδευτική διάσταση της Σχολής Καλών Τεχνών: βιωματική μάθηση και συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές στη διδακτική πράξη</i>	
Sapfo Mortaki , <i>The Educational Aspect of a School of Fine Arts: Experiential Learning and Participatory Techniques in the Teaching Process</i>	257
Vasileios Bouzas, Konstantinos Tiligadis, Elena Efeoglou, Iakovos Panagopoulos , <i>Digital visual inter-departmental studies</i>	

Βασίλης Μπούζας, Κωνσταντίνος Τηλιγάδης, Έλενα Εφέογλου, Ιάκωβος Παναγόπουλος, Ψηφιακές εικαστικές δια-τμηματικές μελέτες/σπουδές	273
Harika Esra Oskay-Malicki, <i>A Future for Art Education in the Turkish Context</i>	
Harika Esra Oskay-Malicki, <i>Η δυνατότητα μιας άλλης Σχολής Καλών Τεχνών στην Τουρκία</i>	281
Παναγιώτης Παπαδημητρώπουλος, <i>Το θέμα και η φωτογραφία: Από την πράξη, στη θεωρία, στη διδακτική της φωτογραφίας-ως-τέχνης και τανάπαλιν.</i>	
Panayotis Papadimitropoulos, <i>Photography and the Subject-Matter: From Practice to Theory, to the Teaching of Photography-as-Art and vice versa.</i>	289
Βασίλης Πασχάλης, <i>Από του 19^{ου} εις τον νυν αιώνα: σχετικά με τις θεωρήσεις των τεχνών στις απαρχές της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης</i>	
Vassilis Paschalis, <i>From 19th to the Present Century: Thoughts about the Approaches of Art Teaching in University Level</i>	299
Ιάκωβος Α. Ρήγος, Ελένη Τσιριγώτη, <i>Ελαφρές Κατασκευές: Εφήμερη Επέμβαση για ένα Διαχρονικό Μνημείο</i>	
Jacob Rigos, Eleni Tsirigoti, <i>Lightweight Constructions: Ephemeral intervention for a Timeless Monument</i>	309
Barbara Stec, <i>Urban Stage Design</i>	
Barbara Stec, <i>Σκηνογραφία στον αστικό χώρο</i>	319
Αμαλία Φωκά, <i>Πώς θα διαμορφωνόταν ένα πρόγραμμα σπουδών Σχολής Εικαστικών Τεχνών ακολουθώντας τη λογική επίλυσης προβλημάτων ενός μηχανικού;</i>	
Amalia Foka, <i>How would a School of Fine Arts Curriculum be Formed with the Problem-Solving Logic of an Engineer?</i>	331
Fehim Hadžimuhamedović, <i>Against Contemporary Image 'Blindness': Elementicity of Image based on Phenomenology of Visual Perception</i>	
Fehim Hadžimuhamedović, <i>Κατά της «τυφλότητας» της σύγχρονης εικόνας: Το στοιχειώδες της εικόνας με βάση την φαινομενολογία της οπτικής αντίληψης</i>	343

Σχολές Εικαστικών Τεχνών: η σχέση με την κοινωνία και το ευρύτερο πολιτιστικό πλαίσιο

Schools of Visual Arts: The relation with society and the broader cultural context

Νίκος Βασιλογαμβράκης, Έλενα Λαγούδη, Κατερίνα Μπάρτζη, Αλεξία Παναγοπούλου, <i>Μια προσέγγιση της καλλιτεχνικής παραγωγής βασισμένη στα δεδομένα: πώς η τεκμηρίωση της καλλιτεχνικής παραγωγής των δημιουργών ωφελεί τους ίδιους, τις Σχολές Καλών Τεχνών και την κοινωνία</i>	
Nikos Vasilogamvrakis, Elena Lagoudi, Katerina Bartzi, Alexia Panagopoulou, <i>How Documentation of the Artistic Production Benefits Artists, Schools of Fine Arts and Society: A Datacentric Approach to Artistic Production</i>	355
Χρυσούλα Βοσκοπούλου, <i>Τέχνες και περιφερειακή ανάπτυξη</i>	
Chrysoula Voskopoulou, <i>Arts and Regional Development</i>	367
Σταμάτης Γαργαλιάνος, <i>Μάρκετινγκ Εικαστικών: Διαδικασίες και μέθοδοι πωλήσεων εικαστικών προϊόντων</i>	
Stamatis Gargalianos, <i>Marketing of Fine Arts: Processes and Methods of Sales</i>	

<i>in the Case of Art Products</i>	373
Ειρήνη Γιαννημάρα , <i>Καλλιτεχνική εκπαίδευση και προσφυγική κρίση: Τρία παραδείγματα δράσεων των φοιτητών της ΑΣΚΤ με επίκεντρο την κοινωνική διάσταση της τέχνης και τον κοινωνικό ρόλο της εκπαίδευσης</i>	
Irene Giannimara , <i>Art Education and Refugee Crisis – Three Projects that Focus on the Social Dimension of Art and the Social Role of Education</i>	387
Γιάννης Ζιώγας , <i>Η Λογοκρισία στην Ακαδημαϊκή Κοινότητα: η περίπτωση της λογοκρισίας του Τμήματος Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών (Δεκέμβριος 2015)</i>	
Yannis Ziogas , <i>Censorship in the Academic Community: The Case of Censorship of the Department of Fine and Applied Arts (December 2015)</i>	393
Βασιλική Κανελλιάνου , <i>Εξ αποστάσεως εκπαίδευση και Σχολές Καλών Τεχνών: η περίπτωση των MOOCs</i>	
Vassiliki Kanelliadou , <i>Distance Education and Schools of Fine Arts: The Case of MOOC</i>	411
Ελένη Κάρτσακα, Μαρίνα Πατσίδου – Ηλιάδου, Μαρία Παπαδοπούλου , <i>Η τέχνη της οπτικοακουστικής εκπαίδευσης στη συμβουλευτική ενάλωτων ομάδων: Η χρήση των μαζικών μέσων επικοινωνίας στην κατάρτιση εμπυχωτών ενάλωτων ομάδων</i>	
Eleni Kartsaka, Marina Patsidou-Iliadou, Maria Papadopoulou , <i>The Art of Audiovisual Training in Counselling Vulnerable Groups: The Use of the Mass Media Communication in Training Animators for Vulnerable Groups</i>	417
Ολύβια Κυριακοπούλου , <i>Οι Σχολές Εικαστικών Τεχνών και ο κόσμος της τέχνης. Εφαρμοσμένα εργαστήρια: από τη θεωρητική προσέγγιση στην πρακτική εφαρμογή</i>	
Olivia Kyriakopoulou , <i>Applied Workshops: From Theoretical Approach to practical Application</i>	437
Θάνος Λούδος , <i>Πώς οι Art Fairs έχουν αναμορφώσει την παγκόσμια αγορά τέχνης</i>	
Thanos Loudos , <i>How Art Fairs Reshaped the Art Market</i>	443
Δημήτρης Γ. Μυλωνάς , <i>Ο ρόλος Σχολών Εικαστικών Τεχνών στην περιφερειακή οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη: το παράδειγμα του Τμήματος Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας</i>	
Dimitris G. Mylonas , <i>The Role of Fine Arts Departments in Regional Economic, Social and Cultural Development: The Example of the Fine and Applied Arts Department of the University of Western Macedonia</i>	447
Γεώργιος Παλιάτσιος , <i>Η συμβολή της Τέχνης στην άρση του Κοινωνικού αποκλεισμού - μία πρόταση κατεύθυνσης των Σχολών Εικαστικών Τεχνών</i>	
George Paliatsios , <i>The Contribution of Art to the Waiver of Social Exclusion – a Direction Proposal for the Schools of Fine Arts</i>	461
Στέλλα Συλαίου , <i>Σχολές Εικαστικών Τεχνών, σύγχρονη τέχνη και ψηφιακότητα</i>	
Stella Sylaiou , <i>Schools of Fine Arts, Contemporary Art and Digitality</i>	475
Christopher Füllemann, Alexandros Kyriakatos, Federica Martini , <i>Mapping out Public Spheres</i>	
Christopher Füllemann, Alexandros Kyriakatos, Federica Martini , <i>Χαρτογραφώντας τη δημόσια σφαίρα</i>	493



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

UNIVERSITY OF WESTERN MACEDONIA, SCHOOL OF FINE ARTS
DEPARTMENT OF FINE AND APPLIED ARTS

ISBN 978-618-83267-2-9



9 786188 326729 >

Πώς θα διαμορφωνόταν ένα πρόγραμμα σπουδών Σχολής Εικαστικών Τεχνών ακολουθώντας τη λογική επίλυσης προβλημάτων ενός μηχανικού;

Αμαλία Φωκά, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης, Σχολή Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η περιγραφή εργασίας ενός μηχανικού οποιασδήποτε ειδικότητας –πολιτικού μηχανικού, ηλεκτρολόγου, μηχανολόγου, χημικού, υπολογιστών– είναι κοινή: να επιλύει προβλήματα, να αντιμετωπίσει προκλήσεις και προβλήματα του πραγματικού κόσμου με δημιουργικές και πρωτότυπες λύσεις, με απώτερο στόχο να κάνει τον κόσμο να λειτουργεί καλύτερα και να συμβάλει στην πρόοδο. Στο πλαίσιο αυτής της εισήγησης, θα θεωρήσουμε ως «πρόβλημα» τη διαμόρφωση ενός προγράμματος σπουδών μιας Σχολής Εικαστικών Τεχνών του 21^{ου} αιώνα και, στη συνέχεια, θα ακολουθήσουμε τη λογική και διαδικασία επίλυσης προβλημάτων ενός μηχανικού, όπως θα την ακολουθούσε και για μια Πολυτεχνική Σχολή. Η θεώρηση αυτή θα μας επιτρέψει να εντοπίσουμε και να μελετήσουμε τις διαφορετικές αντιλήψεις και πρακτικές στην εκπαίδευση εικαστικών και μηχανικών. Όπως και για την επίλυση οποιουδήποτε άλλου προβλήματος, θα εξετάσουμε αρχικά την κατάσταση από την οποία ξεκινάμε και την κατάσταση στην οποία επιθυμούμε να καταλήξουμε. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, θα εξετάσουμε αρχικά τους λόγους για τους οποίους κάποιος εισέρχεται σε μια σχολή και τις προσδοκίες του από αυτήν και, τελικά, τις γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που αναμένεται να έχει ως απόφοιτος αυτής της σχολής για την επίτευξη μιας επιτυχημένης επαγγελματικής πορείας στη συνέχεια. Η μελέτη του ορισμένου προβλήματος, με τη λογική μελέτης σχεδιασμού ενός συστήματος που μας επιτρέπει να μεταβούμε από μια αρχική σε μια τελική επιθυμητή κατάσταση, θα μας οδηγήσει στην παράθεση των βασικών διαφορών ή/και ομοιοτήτων στα δύο είδη εξεταζόμενων Σχολών. Κυρίως, όμως, θα μας επιτρέψει να διερευνήσουμε τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους μπορεί να σχεδιαστεί αυτό το σύστημα μετάβασης, ενώ, ταυτόχρονα, αντιπαραβάλλεται με τα υπάρχοντα προγράμματα σπουδών και μεθόδους διδασκαλίας.

1. Εισαγωγή

Στην παρούσα παρουσίαση θα μελετηθεί η διαμόρφωση ενός προγράμματος σπουδών, ακολουθώντας τη λογική επίλυσης προβλημάτων ενός μηχανικού. Αφορμή αποτελεί η ιδιότητά που κατέχω ως Μηχανικός Η/Υ και ταυτόχρονα ως μέλος ΔΕΠ σε Σχολή Καλών Τεχνών. Μια ιδιότητα που δεν είναι συνηθισμένη σε μια Σχολή Καλών Τεχνών, τουλάχιστον στην Ελλάδα, όπου τα μέλη ΔΕΠ ανήκουν κατά κανόνα στην κατηγορία των εικαστικών ή θεωρητικών.

Ο τυπικός ορισμός για την περιγραφή εργασίας ενός μηχανικού οποιασδήποτε ειδικότητας είναι να επιλύει προβλήματα και να αντιμετωπίζει προκλήσεις και προβλήματα του πραγματικού κόσμου με δημιουργικές και πρωτότυπες λύσεις, με απώτερο στόχο να κάνει τον κόσμο να λειτουργεί καλύτερα και να συμβάλει στην πρόοδο. Στο πλαίσιο αυτής της παρουσίασης, λοιπόν, ως «πρόβλημα» θα εκλάβουμε τη διαμόρφωση του προγράμματος σπουδών μιας Σχολής Καλών Τεχνών. Επιπλέον, θα υποθέσουμε ότι η επίλυση αυτού του προβλήματος αποφασίστηκε να ανατεθεί ως έργο σε έναν μηχανικό μιας και, όπως ήδη είπαμε, οι μηχανικοί επιλύουν προβλήματα.

Η υπόθεση αυτή θα αποτελέσει την αφορμή για να εντοπίσουμε και να μελετήσουμε τις διαφορετικές αντιλήψεις και πρακτικές στην εκπαίδευση εικαστικών και μηχανικών, οι οποίες σε κάθε κλάδο θεωρούνται «φυσικές» και αδιαπραγμάτευτες. Εξάλλου, αρκετοί είναι αυτοί που θεωρούν ότι και οι εικαστικοί επιλύουν προβλήματα, αν και διαφορετικής φύσης. Η επίλυση προβλημάτων οποιουδήποτε τομέα απαιτεί κυρίως τη δυνατότητα δημιουργικής και κριτικής σκέψης. Κατά συνέπεια, θα αναζητήσουμε εκπαιδευτικά μεθοδολογικά στοιχεία τα οποία συμβάλλουν στην ανάπτυξη της δημιουργικής και κριτικής σκέψης, και θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στην εκπαίδευση των εικαστικών με την χρήση διαφορετικών μέσων και τεχνικών.

Παρότι θα καταλήξουμε σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών, θα το κάνουμε περισσότερο ως αφορμή για συζήτηση και όχι ως πρόταση υλοποίησης. Τελικός στόχος είναι να εντοπιστούν οι διαφορές στην εκπαίδευση μηχανικών και εικαστικών, αλλά και να αναζητηθούν στοιχεία που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στην εκπαίδευση των εικαστικών και να συμβάλουν στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών τους στον 21^ο αιώνα.

2. Λογική μελέτης σχεδιασμού ενός συστήματος

Για την επίλυση του προβλήματος σχεδιασμού ενός προγράμματος σπουδών μιας Σχολής Καλών Τεχνών θα ακολουθήσουμε τη λογική μελέτης σχεδιασμού ενός συστήματος, όπως συνήθως κάνουν οι μηχανικοί, δηλαδή, ενός συστήματος που μας επιτρέπει να μεταβούμε από μια δεδομένη αρχική κατάσταση σε μια τελική επιθυμητή κατάσταση. Εμείς, λοιπόν, πρέπει να βρούμε τη διαδικασία που θα μας οδηγήσει σε αυτήν την τελική επιθυμητή κατάσταση.



Εικ. 1. Λογική μελέτης σχεδιασμού ενός συστήματος (πηγή: Αμαλία Φωκά).

Στο δικό μας σύστημα η Αρχική Κατάσταση είναι οι επιτυχόντες σε μια Σχολή Καλών Τεχνών, η Τελική Κατάσταση είναι οι απόφοιτοι της Σχολής και τέλος, η Διαδικασία Μετάβασης το πρόγραμμα σπουδών της Σχολής. Συνεπώς, για τη διαμόρφωση του προγράμματος σπουδών θα μελετήσουμε τα χαρακτηριστικά των επιτυχόντων (αρχική κατάσταση) και τα χαρακτηριστικά που θα επιθυμούσε μια σχολή για τους αποφοίτους της (τελική κατάσταση).

Ξεκινώντας από την αρχική κατάσταση, ως βασικά χαρακτηριστικά των επιτυχόντων θα θεωρήσουμε τους λόγους για τους οποίους επέλεξαν μια τέτοια σχολή και ποιες είναι οι προσδοκίες τους από αυτήν.

Όπως για όλες τις σχολές, ένα βασικό κριτήριο επιλογής είναι πόσο ενδιαφέρον βρίσκει ένας υποψήφιος το αντικείμενο της σχολής. Σε πολλές περιπτώσεις ένας υποψήφιος μπορεί να μην έχει πραγματική εικόνα για το τι περιλαμβάνει η επαγγελματική ενασχόληση με ένα αντικείμενο σπουδών, αλλά παρ' όλα αυτά αποτελεί

για όλες τις σχολές ένα βασικό κριτήριο επιλογής. Στις Σχολές Καλών Τεχνών αυτό το κριτήριο επιλογής είναι ενισχυμένο, δεδομένου ότι οι υποψήφιοι πρέπει να δώσουν ειδικές εισαγωγικές εξετάσεις και με αυτόν τον τρόπο έχουν μία και μοναδική επιλογή αντικείμενου σπουδών σε αντίθεση με αυτούς που συμμετέχουν στις πανελλήνιες εξετάσεις, οι οποίοι είναι πιθανόν να εισαχθούν σε μια σχολή που κατατάσσεται πολύ χαμηλότερα στην κλίμακα των επιθυμιών τους.

Άλλο ένα βασικό κριτήριο επιλογής ενός αντικείμενου σπουδών αποτελεί η πεποίθηση του υποψήφιου για τις ικανότητες ή το ταλέντο του για ένα αντικείμενο σπουδών. Φυσικά, οι εξετάσεις οφείλουν να διασφαλίζουν την ύπαρξη των απαραίτητων ικανοτήτων για το αντικείμενο σπουδών της σχολής.

Η μεγάλη διαφοροποίηση του κριτηρίου επιλογής μιας Σχολής Καλών Τεχνών έναντι άλλων είναι η δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης. Δηλαδή, πόσο γρήγορα και εύκολα θα μπορέσει να βρει δουλειά κανείς, όταν αποφοιτήσει. Προφανώς, για μια Σχολή Μηχανικών Η/Υ αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό κίνητρο για τους υποψήφιους. Σχεδόν όλοι πιστεύουν ότι μελλοντικά θα υπάρχει όλο και μεγαλύτερη ζήτηση για Μηχανικούς Η/Υ και ότι οι σπουδές σε αυτό το αντικείμενο θα διευκολύνουν μελλοντικά τη δυνατότητα εύρεσης εργασίας και επαγγελματικής εξέλιξης και επιτυχίας. Αντίθετα, θα μπορούσαμε να πούμε -μάλλον με ασφάλεια- ότι αυτό το κριτήριο δεν είναι το πρωτεύον για την επιλογή μιας Σχολής Καλών Τεχνών.

Ας μελετήσουμε τώρα την επιθυμητή τελική κατάσταση, δηλαδή, ποιοι είναι οι στόχοι και οι επιδιώξεις μιας σχολής για τους αποφοίτους της. Σε μια Σχολή Μηχανικών Η/Υ οι στόχοι αυτοί είναι πολύ συγκεκριμένοι: (i) να μπορέσουν όσο το δυνατόν περισσότεροι απόφοιτοι να καταξιωθούν επαγγελματικά στο χώρο τους, (ii) να έχουν τις γνώσεις και δεξιότητες για να είναι ανταγωνιστικοί στον επαγγελματικό χώρο της επιλογής τους: τον ιδιωτικό εργασιακό τομέα, τον ερευνητικό τομέα αλλά και ως ελεύθεροι επαγγελματίες και (iii) να αποκτήσουν το απαραίτητο υπόβαθρο για να μπορούν να προσαρμοστούν και να ανταπεξέλθουν σε μελλοντικές εξελίξεις και απαιτήσεις του αντικείμενου τους.

Είναι τόσο σαφείς και συγκεκριμένοι οι στόχοι για τους απόφοιτους μιας Σχολής Καλών Τεχνών; Όποια κι αν είναι η απάντηση, στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης θα θεωρηθεί ότι ο κεντρικός στόχος παραμένει ο ίδιος: να έχει όσο το δυνατόν περισσότερους επιτυχημένους και καταξιωμένους απόφοιτους. Θεωρούμε ότι η ποιότητα σπουδών που προσφέρει οποιαδήποτε σχολή και η φήμη που αποκτά αντικατοπτρίζεται στους αποφοίτους της.

Συνοψίζοντας, διατηρούμε ως δεδομένο ότι οι επιτυγχόντες σε μια Σχολή Καλών Τεχνών έχουν σίγουρα ενδιαφέρον για το αντικείμενο σπουδών τους ότι και η σχολή, με τις ειδικές εξετάσεις, διασφαλίζει ότι έχουν τις απαραίτητες ικανότητες γι' αυτό. Παρ' ότι η επαγγελματική καταξίωση δεν αποτελεί κεντρικό κριτήριο επιλογής μιας Σχολής Καλών Τεχνών για τους υποψήφιους, η ίδια το ορίζει ως τέτοιο. Έχοντας, λοιπόν, ορίσει την αρχική και τελική κατάσταση που επιθυμούμε θα αρχίσουμε να σχεδιάζουμε το πρόγραμμα σπουδών της σχολής μας, δηλαδή, τη διαδικασία μετάβασης.

3. Μελέτη υπάρχουσας κατάστασης

Για τον σχεδιασμό ενός προγράμματος σπουδών, που θα μας επιτρέψει να έχουμε αποφοίτους με όλα τα εφόδια για επαγγελματική καταξίωση, θα προηγηθεί μελέτη της υπάρχουσας κατάστασης στον ακαδημαϊκό και επαγγελματικό χώρο των Εικαστικών.

Η μελέτη αυτή έχει σκοπό να εντοπίσει τις απαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες για έναν απόφοιτο. Αυτό θα μπορέσει να οδηγήσει στον σχεδιασμό ενός πραγματικά σύγχρονου προγράμματος σπουδών που θα συνεπικουρήσει στην επαγγελματική καταξίωση των αποφοίτων.

Στη μελέτη της υπάρχουσας κατάστασης θα περιλαμβάνονται:

- τα προγράμματα σπουδών κορυφαίων ομοειδών σχολών διεθνώς,
- η σύγχρονη εικαστική πρακτική και έρευνα,
- τα θέματα που απασχολούν την ιστορία και θεωρία της τέχνης.

Τα αποτελέσματα μιας τέτοιας μελέτης θα είναι αντικείμενα, στόχοι, και δεξιότητες που αφορούν έναν σύγχρονο εικαστικό. Η σύνθεση αυτών και η ενσωμάτωσή τους σε ένα πρόγραμμα σπουδών θα επιτρέψει την καλύτερη δυνατή προετοιμασία των αποφοίτων γι' αυτά που θα αντιμετωπίσουν στον επαγγελματικό τους χώρο, ώστε να έχουν την ικανότητα να ανταποκριθούν.

3.1. Κατευθύνσεις - Ειδικεύσεις

Σήμερα σε όλες τις Σχολές Καλών Τεχνών στην Ελλάδα υπάρχουν μόνο κατευθύνσεις Ζωγραφικής, Γλυπτικής και Χαρακτικής, με τη Ζωγραφική να επικρατεί σε πλήθος διδασκόντων, εργαστηρίων και φοιτητών. Άλλες μορφές τέχνης αντιπροσωπεύονται μόνο ως μαθήματα συμπληρωματικά και επιλογής.

Αντίθετα, η σύγχρονη εικαστική πρακτική περιλαμβάνει ένα πολύ μεγάλο εύρος μορφών τέχνης, οι οποίες συχνά είναι επικαλυπτόμενες και χωρίς σαφή και ευδιάκριτα όρια. Επιπρόσθετα, κάποιες μορφές τέχνης που αποτελούν σημαντικό μέρος της σύγχρονης εικαστικής πρακτικής, όπως για παράδειγμα η performance, δεν αντιπροσωπεύονται ούτε καν ως μαθήματα στα προγράμματα σπουδών των Σχολών Καλών Τεχνών της Ελλάδας.

Αν, παράλληλα, μελετηθούν τα προγράμματα σπουδών των Σχολών Μηχανικών, θα διαπιστώσουμε ότι οι κατευθύνσεις και ειδικεύσεις υπάρχουν μόνο στην περίπτωση που υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στην πρακτική τους. Κατά συνέπεια, στις περισσότερες Σχολές Μηχανικών Η/Υ δεν υπάρχουν κατευθύνσεις-ειδικεύσεις. Όλοι οι φοιτητές παρακολουθούν ένα κοινό πρόγραμμα σπουδών για τα πρώτα έτη σπουδών τους με στόχο να αποκτήσουν ένα βασικό υπόβαθρο σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος των αντικειμένων της επιστήμης τους. Αυτό διασφαλίζει μελλοντικά τη δυνατότητα κατανόησης των αλληλεπιδράσεων και επικαλύψεων μεταξύ των διαφορετικών αντικειμένων. Στα τελευταία έτη οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα παρακολούθησης μαθημάτων επιλογής με βάση τα ενδιαφέροντά τους και σταδιακά χτίζουν το προφίλ ειδίκευσής τους. Η τελική επιλογή του αντικειμένου της διπλωματικής τους εργασίας κατά το τελευταίο έτος σπουδών τους είναι αυτό που θα τους χαρακτηρίζει μελλοντικά ως προς την μεγαλύτερη ειδίκευση που έχουν σε ένα αντικείμενο.

Κατά συνέπεια, στο υπό διαμόρφωση πρόγραμμα σπουδών κατά την παρούσα μελέτη θα επιλέξουμε να μην υπάρχουν κατευθύνσεις ή ειδικεύσεις. Οι απόφοιτοι θα είναι εικαστικοί αντί για ζωγράφοι, γλύπτες ή χαράκτες. Το portfolio που θα χτίζουν οι φοιτητές κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και η διπλωματική τους εργασία θα δηλώνει μια κατεύθυνση που τους απασχολεί περισσότερο. Αυτή η επιλογή συνάδει και με τη διαπίστωση ότι στη σύγχρονη εικαστική πρακτική τα όρια μεταξύ των διαφορετικών μορφών τέχνης συχνά δεν είναι ευδιάκριτα.

3.2.Εργαστήρια

Ο βασικός χώρος που πραγματοποιείται η διδασκαλία σε μια Σχολή Καλών Τεχνών είναι τα εργαστήρια και είναι το επόμενο ζήτημα που θα παρουσιάσω στο πλαίσιο της παρούσας συζήτησης για τη διαμόρφωση ενός προγράμματος σπουδών. Το πρώτο ερώτημα που θέτουμε είναι: πόσες ώρες διδασκαλίας στο εργαστήριο είναι αρκετές;

Ίσως η προφανής απάντηση είναι απλά όσο περισσότερες ώρες στο εργαστήριο τόσο το καλύτερο. Διότι, προφανώς, όσο περισσότερο εξασκείται κάποιος σε κάτι, τόσο καλύτερος θα γίνεται σταδιακά σε αυτό. Πιθανώς γι' αυτό το λόγο σε όλες τις Σχολές Καλών Τεχνών στην Ελλάδα στο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων τους περιλαμβάνονται καθημερινά πεντάωρα εργαστήρια, δηλαδή 25 ώρες εβδομαδιαίως.

Η ύπαρξη 25 ωρών εβδομαδιαίως σε ένα ωρολόγιο πρόγραμμα για ένα μόνο εργαστήριο φαντάζει εξωπραγματική για φοιτητές και απόφοιτους άλλων σχολών. Είναι προφανές ότι όντως είναι απαραίτητη η πρακτική εξάσκηση όπως και σε άλλες σχολές. Η διαφορά όμως είναι με ποιον τρόπο έχει σχεδιαστεί από το πρόγραμμα σπουδών να γίνεται η πρακτική άσκηση. Στις Σχολές Καλών Τεχνών δεν γίνεται διαφοροποίηση μεταξύ των ωρών εργαστηριακής διδασκαλίας, δηλαδή, την πρακτική εξάσκηση με την επίβλεψη ενός διδάσκοντα και των ωρών που αφιερώνει μόνος του ένας φοιτητής για πρακτική εξάσκηση.

Στους μηχανικούς Η/Υ μαθήματα τα οποία είναι καθαρά πρακτικά, όπως για παράδειγμα ο προγραμματισμός, διδάσκονται με έναν συνδυασμό ωρών:

- Θεωρίας: όπου ο διδάσκων θέτει τις βάσεις, τους στόχους και παρουσιάζει παραδείγματα καλής και κακής πρακτικής για τη βαθύτερη κατανόηση από τους φοιτητές των απαιτήσεων κατά την πρακτική εφαρμογή του αντικειμένου διδασκαλίας.
- Εργαστηρίου: όπου οι φοιτητές εκτελούν συγκεκριμένες πρακτικές ασκήσεις υπό την επίβλεψη του διδάσκοντα και την επέμβασή του όπου χρειάζεται, για να βοηθήσει και να επιδείξει στους φοιτητές συγκεκριμένες τεχνικές.
- Φροντιστηρίου: όπου οι φοιτητές μπορούν να ζητήσουν περισσότερες διευκρινίσεις σε συγκεκριμένα θέματα, για να μπορέσουν να ολοκληρώσουν τις πρακτικές ασκήσεις που τους έχουν ανατεθεί, και τις οποίες εκτελούν σε δικό τους χρόνο εκτός ωρολογίου προγράμματος.

Κατά συνέπεια οι απαιτήσεις ενός εργαστηριακού μαθήματος στους μηχανικούς Η/Υ μπορεί να φτάνουν τις 25 ώρες εβδομαδιαίως, αλλά, προφανώς, δεν είναι όλες για διδασκαλία και περιλαμβάνουν την ανεξάρτητη ιδιωτική μελέτη και εξάσκηση του φοιτητή. Η μόνη άλλη περίπτωση που υπάρχει εργαστηριακή διδασκαλία 25 ωρών εβδομαδιαίως σε ωρολόγιο πρόγραμμα είναι στις ιατρικές Σχολές, αλλά αφορά μόνο στα τελευταία έτη σπουδών. Στην περίπτωση των ιατρικών Σχολών, ωστόσο, δεν έχει την επιλογή ο φοιτητής να κάνει ανεξάρτητη ιδιωτική εξάσκηση, διότι δεν μπορούν να αναπαραχθούν οι πραγματικές συνθήκες εργασίας με τους ασθενείς, το υπόλοιπο νοσοκομειακό προσωπικό κ.λπ. Αντίθετα, στη περίπτωση τόσο των Σχολών Καλών Τεχνών, όσο και άλλων σχολών, οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να εργάζονται και να συνεργάζονται στα εργαστήρια οποιαδήποτε ώρα της επιλογής τους.

Με βάση τα παραπάνω, στο υπό διαμόρφωση πρόγραμμα σπουδών μιας Σχολής Καλών Τεχνών τα εργαστήρια θα έχουν πολύ μικρότερο αριθμό ωρών διδασκαλίας, απαιτώντας όμως να αφιερώνει προσωπικό χρόνο ο φοιτητής για την εκπόνηση εργασιών και την πρακτική εξάσκησή του. Γενικά, η ιδέα είναι ότι πάλι θα απαιτείται να αφιερώνει χρόνο περίπου 25 ωρών την εβδομάδα, όπως τυπικά και τώρα, με ουσιαστική διαφο-

ρά στον σαφή προσδιορισμό και διαχωρισμό των ωρών κατά τις οποίες γίνεται διδασκαλία, πρακτική άσκηση και ανεξάρτητη ιδιωτική μελέτη. Στην επόμενη ενότητα θα εξηγηθεί γιατί πιστεύουμε ότι αυτή η τακτική θα έχει καλύτερα αποτελέσματα για τους φοιτητές.

3.3. Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Ο χρονοπρογραμματισμός καθημερινού πεντάωρου εργαστηρίου αναπόφευκτα οδηγεί σε μια χαλαρή δομή διδασκαλίας. Η επιλογή για τον σαφή προσδιορισμό των ωρών κατά τις οποίες γίνεται διδασκαλία στο εργαστήριο –και φυσικά πολύ μικρότερης διάρκειας από πέντε ώρες καθημερινά– γίνεται για να οδηγήσει σε μια πιο αυστηρή δομή στη μεθοδολογία διδασκαλίας.

Η επιλογή της αυστηρής δομής διδασκαλίας σε περιορισμένο χρόνο θα οδηγεί αυτόματα τους διδάσκοντες στον σαφέστερο προσδιορισμό του πότε και τι πρέπει να διδαστεί, με ποιον στόχο και την ανάθεση στοχευμένων εργασιών στους φοιτητές. Κατά συνέπεια οι φοιτητές θα είναι γνώστες των στόχων που πρέπει να επιτύχουν και θα επιλέγουν οι ίδιοι τη στιγμή και το χρόνο που θα αφιερώνουν για ιδιωτική μελέτη και πρακτική εξάσκηση.

Με άλλα λόγια, η προτεινόμενη αλλαγή των ωρών διδασκαλίας και πρακτικής εξάσκησης στο εργαστήριο ουσιαστικά αναφέρεται σε μια διαφορετική προσέγγιση στη μεθοδολογία διδασκαλίας. Η συζήτηση για μια διαφορετική μεθοδολογία διδασκαλίας επαναφέρει το ουσιαστικό ερώτημα που είναι πώς θα έπρεπε ή πώς θα μπορούσε να διδάσκεται η τέχνη αλλά και, στη συνέχεια, πώς αξιολογείται η απόδοση των φοιτητών.

Σε μια Σχολή Μηχανικών Η/Υ η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα είναι κάτι αρκετά απλό, επειδή είναι γνωστή η «αντικειμενική αλήθεια» των προβλημάτων που μελετιούνται προς επίλυση. Οι επιθυμητές λύσεις μπορούν για τα περισσότερα προβλήματα να προσδιοριστούν με ακριβή και μετρήσιμα μεγέθη. Μια λύση που είναι πιο γρήγορη ή έχει μεγαλύτερη ακρίβεια είναι για πολλά προβλήματα σίγουρα καλύτερη από κάποια άλλη.

Φυσικά σε μια Σχολή Καλών Τεχνών η διδασκαλία και η αξιολόγηση των φοιτητών είναι σίγουρα ένα πολύ πιο σύνθετο πρόβλημα. Γι' αυτό το λόγο στη συνέχεια θα αποπειραθεί ένας συσχετισμός της διαδικασίας εκμάθησης και λύσης σύνθετων προβλημάτων από ένα υπολογιστικό σύστημα με τεχνικές τεχνητής νοημοσύνης και της μεθοδολογίας διδασκαλίας σε μια Σχολή Καλών Τεχνών.

3.4 Η τεχνητή νοημοσύνη και οι μεθοδολογίες διδασκαλίας

Η συζήτηση για το αν μπορεί να διδαστεί η τέχνη και με ποιον τρόπο είναι πολύχρονη και διαρκής, και αναμφίβολα αποτελεί ένα σύνθετο πρόβλημα. Από την άλλη πλευρά, η τεχνητή νοημοσύνη είναι ένας επιστημονικός τομέας που αντιμετωπίζει αποκλειστικά σύνθετα προβλήματα και έχει ως βασικό στόχο να μάθει σε ένα υπολογιστικό σύστημα να επιλύει σύνθετα προβλήματα.

Ένα πολύ γνωστό και σύνθετο πρόβλημα το οποίο μελετά η τεχνητή νοημοσύνη είναι η εκμάθηση του παιχνιδιού σκάκι. Είναι πολύ εύκολο να μάθει κανείς τόσο σε έναν άνθρωπο όσο και σε έναν υπολογιστή τους κανόνες του σκάκι. Είναι σχετικά λίγοι και απόλυτα σαφείς. Παρ' όλα αυτά, η εκμάθηση και μόνο των βασικών κανόνων του σκάκι δεν εγγυάται ότι θα οδηγήσει στη νίκη ενός αντιπάλου. Το σκάκι βασίζεται στην ανάπτυξη στρατηγικών και κάθε παίκτης σταδιακά μαθαίνει να αναπτύσσει τις δικές του στρατηγικές, αλλά και να ανταποκρίνεται στην στρατηγική του αντιπάλου του.

Κατά συνέπεια, η εξέλιξη ενός παίκτη σκάκι βασίζεται στην εμπειρία που αποκτά σταδιακά, καθώς και στην ικανότητά του να αναπτύσσει και να προσαρμόζει τη στρατηγική και τακτική του ανάλογα με τον εκάστοτε αντίπαλό του.

Όταν, λοιπόν, στην τεχνητή νοημοσύνη θέλουμε να εκπαιδεύσουμε ένα σύστημα να παίζει σκάκι, πέρα από την εκμάθηση των βασικών κανόνων του παιχνιδιού πρέπει να του μάθουμε και στρατηγικές. Φυσικά, όμως, δεν θέλουμε να μάθει να κερδίζει έναν συγκεκριμένο παίκτη ή να μάθει συγκεκριμένες στρατηγικές, αλλά αντιθέτως να μπορεί σχεδιάζει αυτόνομα νέες δικές του στρατηγικές και να αντιμετωπίζει οποιαδήποτε κατάσταση παρουσιαστεί κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού.

Κατά συνέπεια, δεν προσπαθούμε να του δώσουμε πλήρως αναλυτικές οδηγίες είτε γιατί είναι αδύνατον να προβλέψουμε όλες τις πιθανές στρατηγικές που θα μπορούσε να έχει ένας αντίπαλός του είτε γιατί, και να ήταν αυτό εφικτό, θα ήταν πάρα πολύ χρονοβόρο να το κάνουμε. Σε αυτές τις περιπτώσεις, λοιπόν, αφήνουμε το σύστημα να μάθει μόνο του. Αφήνουμε το σύστημα να κάνει δοκιμές και λάθη, μέχρι να μάθει μόνο του τις ενδείξεις αυτές που κάνουν μια στρατηγική σκάκι πετυχημένη. Το σύστημα εκτελεί, λοιπόν, μιας μορφής αυτοαξιολόγηση, καταγράφοντας όλες τις δοκιμές που έκανε και τα αποτελέσματα που έφεραν, για να μάθει πώς να αντιμετωπίζει ένα πρόβλημα.

Αυτή η μεθοδολογία έχει εφαρμοστεί με μεγάλη επιτυχία σε αρκετά σύνθετα προβλήματα, αλλά προϋποθέτει ότι το σύστημα θα μπορεί να αξιολογεί με ακρίβεια πόσο καλή ήταν μια λύση που βρήκε. Συχνά όμως, υπάρχουν προβλήματα για τα οποία δεν είναι εύκολο ένα σύστημα να υπολογίσει μόνο του πόσο καλή ήταν η λύση που βρήκε.

Σε αυτές τις περιπτώσεις χρησιμοποιείται μια διαφορετική μεθοδολογία εκμάθησης στην τεχνητή νοημοσύνη, η εκμάθηση με ανατροφοδότηση από έναν δάσκαλο. Η μεθοδολογία αυτή μοιάζει πολύ με αυτήν που θα ακολουθούσαμε και για την εκπαίδευση ενός κατοικίδιου. Όταν έχει καλή συμπεριφορά, το επιβραβεύουμε και του δίνουμε περισσότερη ελευθερία κινήσεων και όταν έχει κακή συμπεριφορά, το τιμωρούμε ή του επιβάλλουμε περιορισμούς. Δεν εξηγούμε ακριβώς ποιο ήταν το λάθος ή το σωστό που έκανε, γιατί δεν είναι εφικτό, αλλά το επιβραβεύουμε ή όχι με στόχο να μπορέσει να μάθει μόνο του να έχει μία αποδεκτή συμπεριφορά.

Η μεθοδολογία εκμάθησης με ανατροφοδότηση από έναν δάσκαλο κατά τη γνώμη μου έχει αρκετά κοινά στοιχεία και με τη μεθοδολογία διδασκαλίας στα εργαστήρια μιας Σχολής Καλών Τεχνών. Οι φοιτητές μαθαίνουν κάνοντας διάφορους πειραματισμούς και παίρνουν ως ανατροφοδότηση σχόλια επιβράβευσης ή το αντίθετο από τον καθηγητή τους.

Συχνά δεν μπορούν να αναλυθούν με λεπτομέρεια τα λάθη ή τα θετικά στοιχεία στο έργο ενός φοιτητή. Έτσι ο φοιτητής μαθαίνει αυτόνομα να προσαρμόζεται βάση της επιβράβευσης ή όχι που παίρνει από τον καθηγητή του ή τους άλλους συμμετέχοντες στη διαδικασία.

Φυσικά στην περίπτωση διδασκαλίας φοιτητών δεν θα θέλαμε σε καμία περίπτωση οι φοιτητές να αναπτύξουν μια συμπεριφορά κατοικίδιου που θα έχει σκοπό να κρατάει ευχαριστημένο μόνο τον καθηγητή του, αλλά να μπορεί να αναπτυχθεί αυτόνομα ως εικαστικός.

3.5 Το πρόβλημα της υπερεκπαίδευσης

Η δυνατότητα της αυτόνομης ανάπτυξης είναι κάτι το επιθυμητό ακόμα και στα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Δεν επιθυμούμε ένα σύστημα να μάθει να μιμείται ή να ικανοποιεί έναν μόνο δάσκαλο, αλλά να μάθει να λύνει αυτόνομα ένα γενικό πρόβλημα. Στην περίπτωση του παραδείγματος της εκμάθησης σκάκι δεν θέλουμε να μάθει να παίζει με το ίδιο τρόπο όπως ένας συγκεκριμένος πολύ καλός παίκτης, όπως π.χ. ο Gary Kasparov. Αντίθετα, επιθυμούμε να κάνει μια σύνθεση των πρακτικών πολλών διαφορετικών παικτών και τελικά να μπορέσει να κερδίσει ακόμα και κορυφαίους παίκτες σκάκι, όπως άλλωστε έχει ήδη γίνει.

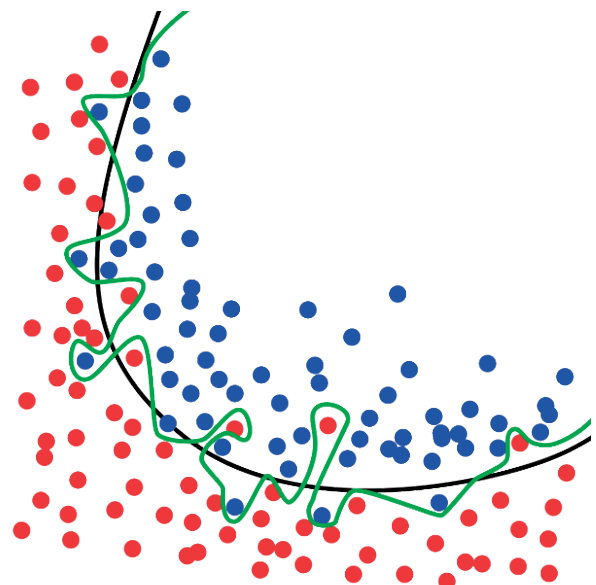
Στην τεχνητή νοημοσύνη το πρόβλημα της μίμησης το ονομάζουμε υπερεκπαίδευση. Αυτό συμβαίνει όταν τα παραδείγματα με τα οποία εκπαιδεύουμε το σύστημα δεν είναι αρκετά σε πλήθος ή εύρος. Το αποτέλεσμα τότε θα είναι αυτό που βλέπουμε με την πράσινη γραμμή στην εικόνα 2. Οι μπλε και κόκκινες κουκίδες αντιπροσωπεύουν τα διαφορετικά παραδείγματα με βάση τα οποία έχουμε εκπαιδεύσει το σύστημά μας. Το μπλε και κόκκινο αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές κατηγορίες παραδειγμάτων. Ας ονομάσουμε τα κόκκινα παραδείγματα ως αυτά προς αποφυγή και τα μπλε ως τα καλά παραδείγματα. Φυσικά τα όρια αυτά δεν είναι πάντα ευδιάκριτα, οπότε παρατηρούμε ότι υπάρχουν κόκκινες κουκκίδες εκεί που είναι συγκεντρωμένα περισσότερα μπλε και το αντίστροφο. Όταν χρησιμοποιούμε λίγα παραδείγματα στην εκπαίδευση, το αποτέλεσμα είναι το σύστημα να προσπαθεί να θέσει τα όρια στην απόλυτα ακριβή θέση που είναι οι κόκκινες και μπλε κουκκίδες. Αυτή η πράσινη γραμμή είναι το αποτέλεσμα της υπερεκπαίδευσης.

Η υπερεκπαίδευση ορίζεται ως πρόβλημα, διότι σε αυτή την περίπτωση, όταν το σύστημα δει ένα νέο παράδειγμα που δεν είχε ξαναδεί κατά την εκπαίδευσή του, δεν είμαστε σίγουροι αν θα το καταλάβει σωστά, δηλαδή, αν είναι κόκκινο ή μπλε, επιθυμητό ή όχι.

Το επιθυμητό είναι το σύστημα να είναι σε θέση να γενικεύσει. Αυτό είναι που βλέπουμε με τη μαύρη γραμμή στην Εικόνα 2 (εικ.2). Μια ομαλή καμπύλη ανάμεσα στα κόκκινα και μπλε, η οποία έχει καταφέρει σε γενικές γραμμές να ξεχωρίζει τις δύο κατηγορίες παραδειγμάτων. Δηλαδή, να γενικεύει και να καταλαβαίνει σε ποια κατηγορία ανήκουν, ακόμα και νέα παραδείγματα που θα δει για πρώτη φορά.

Ο τρόπος λειτουργίας των εργαστηρίων στις Σχολές Καλών Τεχνών της Ελλάδας, κατά τη γνώμη μου, συντελεί στην εμφάνιση του προβλήματος υπερεκπαίδευσης. Οι φοιτητές διαλέγουν ένα εργαστήριο από το πρώτο εξάμηνο και παραμένουν σε αυτό μέχρι το τέλος των σπουδών τους. Παρότι δίνεται η δυνατότητα, αν θέλουν, να αλλάξουν εργαστήριο, σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να παρακολουθούν οποιοδήποτε από τα μαθήματα που διδάσκονται σε όλα τα εργαστήρια της σχολής ακόμα κι αν είναι της ίδιας κατεύθυνσης.

Αυτό σημαίνει ότι το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος του περιεχομένου διδασκαλίας θα είναι διαφο-



Εικ. 2. Το πρόβλημα της υπερεκπαίδευσης (πηγή: Chabacano [CC BY-SA 4.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>]).

ρετικό για κάθε φοιτητή ανάλογα με το εργαστήριο που ανήκει, ακόμα κι αν συγκρίνουμε εργαστήρια της ίδιας κατεύθυνσης, δεδομένου ότι το περιεχόμενο σπουδών καθορίζεται αυτόνομα από τον διευθυντή του κάθε εργαστηρίου. Συνεπώς, κάθε φοιτητής θα εκπαιδευτεί κατά κύριο λόγο μόνο με βάση τη μεθοδολογία που επέλεξε ο διευθυντής του δικού του εργαστηρίου.

Με βάση την προηγούμενη ανάλυση για το πρόβλημα της υπερεκπαίδευσης βασική επιδίωξη του υπό δι-αμόρφωση προγράμματος σπουδών είναι να αποφευχθεί. Κεντρική επιδίωξη θα είναι οι φοιτητές να διδαχτούν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος πρακτικών και αντιλήψεων απ' όσο το δυνατόν μεγαλύτερο πλήθος καθη-γητών με στόχο, βέβαια, τη γενίκευση, δηλαδή, την αυτόνομη ανάπτυξή τους σε σύγχρονους εικαστικούς.

4. Πρόγραμμα Σπουδών

Το πρόγραμμα σπουδών που παρουσιάζεται στη συνέχεια βασίζεται στα δεδομένα τα οποία αναλύθηκαν προ-ηγούμενως. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει δεν θα υπάρχουν κατευθύνσεις ή ειδικεύσεις και θα προσφέρονται μαθήματα που θα καλύπτουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος πρακτικών της σύγχρονης τέχνης. Τα εργα-στήρια έχουν χωριστεί σε θεματικές οι οποίες δεν αναφέρονται απαραίτητα σε ένα συγκεκριμένο μέσο. Επι-πλέον, σε πολλά μαθήματα έχει δοθεί η συνδυαστική μορφή θεωρίας και εργαστηρίου.

(Ε) Σχέδιο Ι	(Ε) Ζωγραφική Ι	(Ε) Σχέδιο ΙΙ	(Ε) Ζωγραφική ΙΙ
(Ε) Γλυπτική Ι	(Θ+Ε) Φωτογραφία: Τεχνικές και η σχέση με την Ζωγραφική	(Ε) Γλυπτική ΙΙ	(Θ+Ε) Βίντεο: Τεχνικές και η σχέση με την Ζωγραφική
	Ζωγραφική		Ζωγραφική
(Θ+Ε) Πληροφορική: Ψηφιακή Εικόνα και Διαδίκτυο	(Ε) Χαρακτική	(Ε) Λιθογραφία	(Θ+Ε) Ήχος
(Θ) Ιστορία της Τέχνης Ι: από την Παλαιολιθική Εποχή έως τις αρχές 19ου αιώνα	(Θ) Αισθητική και Φιλοσοφία Ι: Κριτική Ανάλυση	(Θ) Ιστορία της Τέχνης ΙΙ: από την Αναγέννηση στον Μοντερνισμό	(Θ) Συγγραφή Ι: Ανάπτυξη δοκιμίου, και κριτική σκέψη

Πίν. 1 - Μαθήματα 1^{ου} Έτους

Στόχος του προγράμματος σπουδών κατά τα δύο πρώτα έτη είναι οι φοιτητές να διδαχτούν τα διαφο-ρετικά μέσα, υλικά και τεχνικές στα εργαστήρια. Παρατηρούμε ότι σε πολλά μαθήματα υπάρχει ήδη η συν-δυαστική μορφή θεωρίας και εργαστηρίου. Σε αυτά κρίνεται ότι είναι απαραίτητο να διαχωριστούν σαφώς στο ωρολόγιο πρόγραμμα, με άμεση όμως σύνδεση των διδασκόμενων στη θεωρία με αυτά που διδάσκονται στο εργαστήριο. Στη θεωρία στόχος είναι, τελειώνοντας το δεύτερο έτος, να έχουν διδαχθεί έως την Pop Art, να έχουν έρθει σε επαφή με βασικά κείμενα αισθητικής και φιλοσοφίας, αλλά και να έχουν εκπαιδευτεί σε συγγραφή δοκιμίων και ανάπτυξη κριτικής σκέψης. Κρίνεται βασικό στα δύο πρώτα έτη οι φοιτητές να έχουν καλύψει όλες τις βασικές γνώσεις τόσο στα εργαστήρια όσο και στη θεωρία, για να έχουν το απαραίτητο

υπόβαθρο για τις πρακτικές και προβληματικές της σύγχρονης τέχνης που ακολουθούν στα μαθήματα των επόμενων ετών.

(Ε) Φιγούρα	(Ε) Φύση	(Ε) Μικτά Μέσα	(Ε) Σύλληψη και Εκτέλεση
(Ε) Χαρακτική II	(Ε) Λιθογραφία II	(Ε) Γλυπτική: Μαλακά Υλικά	(Ε) Γλυπτική: Μέταλλο
(Θ+Ε) Αφηγηματική Εικόνα	(Θ+Ε) Παραστατική Εικόνα	(Θ+Ε) Κινηματογράφος και Τέχνη	(Θ+Ε) Design, Αρχιτεκτονική και Τέχνη
(Θ) Ιστορία της Τέχνης III: Μοντέρνα Τέχνη έως PopArt	(Θ) Αισθητική και Φιλοσοφία II: Κριτική Ανάλυση	(Θ) Συγγραφή II: Ανάπτυξη δοκίμιου, και κριτική σκέψη	(Θ) Ιστορία της Τέχνης IV: Μοντέρνα Τέχνη έως PopArt

Πίν. 2 - Μαθήματα 2^{ου} Έτους

Από το 3ο έτος η θεωρία σταματάει να διδάσκεται αυτόνομα και γραμμικά, διότι είναι το σημείο που φτάνουμε στη σύγχρονη τέχνη. Όλα τα μαθήματα πλέον έχουν τη μορφή θεωρίας και εργαστηρίου. Αυτό σημαίνει ότι θα υπάρχει στενή και άμεση συνεργασία θεωρητικών και εικαστικών για τη διδασκαλία κάθε μαθήματος. Ο σκοπός είναι στο θεωρητικό κομμάτι να γίνεται μελέτη και ανάλυση κειμένων, όπως και μελέτη περιπτώσεων εικαστικών για κάθε πρακτική ή προβληματική και παράλληλα στο εργαστήριο να γίνεται εξάσκηση και εφαρμογή στην ίδια πρακτική ή προβληματική.

(Θ+Ε) Video Art	(Θ+Ε) Pop Art	(Θ+Ε) Αφαίρεση	(Θ+Ε) Performance
(Θ+Ε) Μινιμαλισμός	(Θ+Ε) Internet Art	(Θ+Ε) Ευπαξημένη Πραγματικότητα	(Θ+Ε) Εννοιολογική Τέχνη
(Θ+Ε) Wearables	(Θ+Ε) Bio Art	(Θ+Ε) Συνεργατικές Πρακτικές	(Θ+Ε) Αλληλεπίδραση
(Θ+Ε) Ψηφιακά Μέσα και Εγκαταστάσεις	(Θ+Ε) Υβριδικές Πρακτικές	(Θ+Ε) Θεματολογία στη Ζωγραφική	(Θ+Ε) Cut & Paste

Πίν. 3 - Μαθήματα 3^{ου} Έτους

Το ίδιο μοντέλο μαθημάτων που συνδυάζει θεωρία και εργαστήριο συνεχίζεται και στο 4^ο έτος. Στόχος είναι κατά τη διάρκεια του 3^{ου} και 4^{ου} έτους να προσφέρονται μαθήματα που θα καλύπτουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος της σύγχρονης τέχνης και ακόμα και των πιο πρόσφατων προβληματικών σε αυτή.

Το μοντέλο μαθήματος που συνδυάζει θεωρία και εργαστήριο επιλέχθηκε, όχι μόνο γιατί αυτό εφαρμόζεται σε όλες τις Σχολές Μηχανικών αλλά και γιατί αυτό έχει φανεί να βοηθά τους φοιτητές στην κατανόηση των προβλημάτων που μελετούν και στο να κάνουν τις απαραίτητες συνδέσεις, όταν το εφαρμόζουν στην πρακτική τους.

Εξαίρεση αποτελεί εδώ μόνο το μάθημα για την οικονομία της σύγχρονης τέχνης που είναι μόνο θεω-

ρία και το οποίο προετοιμάζει για το 5^ο και τελευταίο έτος. Επιπλέον, είναι σημαντικό ότι τα μαθήματα δεν επικεντρώνουν απαραίτητα σε κάποιο συγκεκριμένο μέσο. Οι φοιτητές θα μπορούν να επιλέγουν όποιο μέσο θέλουν στο εργαστήριο και όχι απαραίτητα το ίδιο κάθε φορά.

Στο τελευταίο έτος σπουδών εκτός από την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας γίνεται και μια εκπαίδευση των φοιτητών σε επαγγελματικές πρακτικές για να είναι όσο γίνεται καλύτερα προετοιμασμένοι, ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της τρέχουσας κατάστασης στην αγορά της τέχνης. Άλλωστε, από την αρχή θέσαμε ως τελικό στόχο οι απόφοιτοι της σχολής μας να έχουν αναπτυχθεί σε σύγχρονους εικαστικούς που θα μπορούν επιτύχουν και να καταξιωθούν στον επαγγελματικό χώρο τους.

(Θ+E) Τυχαιότητα	(Θ+E) Έργο σε Εξέλιξη	(Θ+E) Συμμετοχικότητα	(Θ+E) Το Αρχείο
(Θ+E) The Sublime	(Θ+E) Video Game Art	(Θ+E) Site-specific Art	(Θ+E) Οικειοποίηση
(Θ+E) Το Αντικείμενο	(Θ+E) Ο Χρόνος	(Θ+E) Σεξουαλικότητα	(Θ+E) Το Κενό
(Θ) Η οικονομία της Σύγχρονης Τέχνης	(Θ+E) Τέχνη και Επιστήμη	(Θ+E) Materiality	(Θ+E) Η Μνήμη

Πίν. 4 - Μαθήματα 4^{ου} Έτους

Διπλωματική Εργασία
(Θ+E) Δεξιότητες δημόσιας ομιλίας για εικαστικούς
(Θ+E) Επαγγελματικές πρακτικές και η αγορά της τέχνης σήμερα: Δημιουργία και παρουσίαση portfolio, artist's statement, συγγραφή αιτήσεων για μεταπτυχιακά και χρηματοδότηση
(Θ) Σειρά Διαλέξεων: Επισκέπτες Εικαστικοί, Κριτικοί και Επιμελητές

Πίν. 5 - Μαθήματα 5^{ου} Έτους

5. Συμπεράσματα

Το πρόγραμμα σπουδών που παρουσιάστηκε, όπως τονίστηκε από την αρχή, δεν έχει ως στόχο την αυτούσια εφαρμογή του. Στόχος αυτού του προγράμματος σπουδών, που σχεδιάστηκε με τη λογική επίλυσης προβλημάτων ενός μηχανικού, είναι να θέσει μερικά ερωτήματα και προβληματισμούς σχετικά με:

- τις κατευθύνσεις σε μια Σχολή Καλών Τεχνών,
- τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας στα εργαστήρια,
- τη μεθοδολογία διδασκαλίας που εφαρμόζεται σε αυτά,
- το εύρος των αντικειμένων που διδάσκονται κατά τη διάρκεια των πενταετών σπουδών
- και στην προετοιμασία των φοιτητών για την αγορά της τέχνης, αφού αποφοιτήσουν.

Τέλος, επανερχόμαστε στην αρχική κατάσταση του συστήματος που μελετήσαμε, δηλαδή, με ποια κριτήρια αξιολογούνται οι υποψήφιοι για μια Σχολή Καλών Τεχνών. Με βάση το πρόγραμμα σπουδών που διαμορφώθηκε στην παρούσα ανάλυση διαπιστώνουμε ότι μάλλον δεν είναι αρκετό για έναν σύγχρονο εικαστικό να διαθέτει μόνο ικανότητες στο σχέδιο και ίσως, συνεπώς, θα πρέπει να επανεξεταστεί και ο τρόπος εισαγωγής στις Σχολές Καλών Τεχνών.

How would a School of Fine Arts Curriculum be formed with the Problem-solving Logic of an Engineer?

Amalia Foka, Assistant Professor, Department of Fine Arts and Sciences of the Arts, School of Fine Arts, University of Ioannina

The job description of an engineer, of any specialty - civil, electrical, mechanical, chemical or computer engineer, is common: to solve problems, face challenges and problems of the real world with creative and innovative solutions aiming to make the world work better and contribute to progress. In the context of this paper, we will consider the forming of a curriculum for a 21st century School of Fine Arts to be a “problem”. The logic and process of problem-solving will be followed in the same manner as it would be followed in a School of Engineering. This approach will allow us to identify and study the different perceptions and practices in art and engineering education. As we would do for solving any other problem, we will first examine the situation from which we start, the input, and the situation in which we want to conclude, the output. In our case, we will initially examine the reasons for which someone enters a school, their expectations from it and eventually the knowledge, skills, and abilities that they are expected to have as graduates of this school to accomplish a successful career path. The study of the defined problem of forming a curriculum will be tackled with a systems design approach that allows us to move from an initial to a final desired state. This will lead us to identify the key differences and/or similarities in the two kinds of Schools that are examined. More importantly, it will allow us to explore the different ways in which a system like that can be designed, while, at the same time, it will be juxtaposed with the existing curricula and teaching methods in Schools of Fine Arts.